
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XIX (2022), №3
Systemy dokumentowania, red. Artur Górak
s. 67-91
doi: 10.36121/ksyta.19.2022.3.067

Krzysztof Syta
(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
ORCID 0000-0002-9466-1525

Dokumentacja Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej w latach 1752-1771 - studium kancelaryjno-źródłoznawcze

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest dokumentacja obrazująca organizację i służbę Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej w latach 1752-1771, kiedy jego szefem był hetman wielki koronny Jan Klemens Branicki. Przechowywana jest ona obecnie w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, w zespole Archiwum Roskie. W zespole tym znajdują się duże fragmenty dawnego zasobu archiwum hetmańskiego J. K. Branickiego, pierwotnie narastającego w Białymstoku. Dokumentacja RPBWK, zachowana w Archiwum Roskim, w dużej mierze stanowi produkt kancelarii regimentowej, a jej wartość źródłowa wykracza daleko poza obszar badań nad wojskowością w XVIII w. Celem artykułu jest omówienie procesu dokumentowania służby RPBWK, organizacji jego kancelarii, w końcu efektu jej pracy czyli akt scharakteryzowanych w kontekście kancelaryjno-źródłoznawczym. W każdym z tych aspektów stan badań nad dokumentacją pozostałą po formacjach wojska koronnego i litewskiego Rzeczypospolitej XVIII w. nie jest zadowalający i na pewno nie wyczerpuje źródłowych możliwości.

Słowa kluczowe: kancelaria staropolska, kancelaria wojskowa, Regiment Pieszy Buławy Wielkiej Koronnej, dokumentacja wojskowa, Archiwum Roskie, źródłoznawstwo, wojsko koronne

Documentation of the Infantry Regiment of the Great Crown Mace from the years 1752-1771 –chancellery and source study

Annotation: The subject of the article is the documentation presenting the organization and service of the Buława Wielka Koronna Infantry Regiment in the years 1752-1771, when its head was the Great Crown Hetman Jan Klemens Branicki. It is currently stored in the resources of the Central Archives of Historical Records in Warsaw, in the archival fond Archiwum Roskie. The archival fond includes large fragments of the former resources of the hetman's archive of J. K. Branicki, originally growing in Białystok. The documentation of the RPBWK, preserved in the Archiwum Roskie, is largely a product of the regiment's chancellery and its

source value goes far beyond the field of military research in the 18th century. The purpose of the article is to discuss the process of documenting the RPBWK service, the organization of its office, and finally the effect of its work, i.e. files characterized in the context of office and source studies. In each of these aspects, the state of research on the documentation remaining from the formations of the Crown and Lithuanian army of the Republic of Poland in the 18th century is not satisfactory and certainly does not exhaust the source possibilities.

Keywords: old Polish chancellery, military chancellery, Great Crown Mace Infantry Regiment, military documentation, Archiv of Ros', source studies, the Crown Army

Wstęp

Jednym z gorzej udokumentowanych źródłowo obszarów funkcjonowania Rzeczypospolitej Obojga Narodów jest wojskowość. Badacze zajmujący się tą problematyką w zakresie źródeł w dużej mierze skazani są na przekazy mające charakter drugorzędny, epistolograficzne czy memuarystyczne. Oczywiście przynoszą one bardzo wiele cennych informacji, ale nie są w stanie zastąpić dokumentacji wytwarzanej przez różnych aktotwórców bezpośrednio lub pośrednio działających na rzecz organizacji i utrzymania wojska. Wśród licznej ich grupy w pierwszej kolejności trzeba byłoby wymienić koronnych i litewskich hetmanów – wielkich i polnych, generałów artylerii koronnej, oddziały armii koronnej i litewskiej, urzędy i urzędników cywilnych uczestniczących w procesie administrowania wojskiem koronnym i litewskim, szczególnie w zakresie finansowym – podskarbie, trybunały skarbowe, Skarb Kwarciany, komisje skarbowe, komisje wojskowe, Departament Wojskowy Rady Nieustającej, Gabinet Wojskowy Jego Królewskiej Mości (Stanisława Augusta Poniatowskiego), lokalnych urzędników i poborców podatków. Niestety ta długa lista urzędników i urzędów nie idzie w parze z zachowaną dokumentacją obrazującą ich działalność¹. Wpływ na to miały olbrzymie straty, jakie poniosły zasoby archiwów na ziemiach polskich w okresie różnorodnych perypetii dziejowych – działań zbrojnych, polityki władz zaborczych i okupacyjnych czy przypadków losowych.

Okresem jaki przyniósł istotne zmiany w działalności sporej grupy wspomnianych wyżej aktotwórców a zarazem formie jej dokumentowania były lata panowania dwóch Sasów i Stanisława Augusta Poniatowskiego. Za przełomowe jego etapy uznaje się postanowienia Sejmu Niemego z 1717 r., początkowe lata panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego w końcu reformy Sejmu Wielkiego².

Do grupy lepiej udokumentowanych źródłowo dzisiaj aktotwórców związanych z armią koronną w XVIII w. są jej poszczególne formacje³. Jedną z nich jest Regiment

¹ Większość wspomnianych urzędów i instytucji w zakresie dziejów, działalności dokumentacyjnej oraz stopnia zachowania materiałów źródłowych przez nie wytworzonych i gromadzonych omówiona została przez A. Tomczaka, zob., tenże, *Zarys dziejów archiwów polskich i ich współczesna organizacja*, [w:] H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989.

² O reformach wojska koronnego i litewskiego w XVIII w. zob. J. Wimmer, *Historia piechoty polskiej do 1864 r.*, Warszawa 1978; T. Ciesielski, *Armia koronna w czasach Augusta III*, Warszawa 2009.

³ Omówienie zachowanej dokumentacji koronnych formacji wojskowych w archiwach hetmańskich, zob., K. Syta, *Materiały do przewodnika po archiwaliach hetmanów koronnych w zasobach archiwalnych i zbiorach bibliotecznych*, „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 3(5), 2012, s. 109-182. T. Ciesielski, *Pióra w służbie butawy. O kancelariach i archiwaliach hetmańskich w XVIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 70, 2018, z. 2, s.

Pieszy Buławy Wielkiej Koronnej (dalej RPBWK) pod dowództwem Jana Klemensa Branickiego⁴. Regiment ten do 1751 r. występował pod nazwą Regimentu Pieszego Buławy Polnej Koronnej, jednak nominacja Branickiego na urząd hetmana wielkiego koronnego w połowie 1752 r. oficjalnie podniosła jego rangę i zmieniła nazwę⁵.

1. Dokumentacja RPBWK w zasobie AGAD – stan zachowania i proces aktotwórczy

Dokumentacja RPBWK przechowywana jest w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie (dalej AGAD), w zespole Archiwum Roskie (dalej ARos.), w dziale militaria⁶. Zgromadzone w nim również archiwalia obrazujące organizację i służbę innych oddziałów wojska koronnego, jakie podlegały Janowi Klemensowi Branickiemu z racji dzierżenia przez niego buławy wielkiej koronnej w latach 1752-1771⁷. Stanowią więc część zasobu archiwum hetmańskiego⁸. Dokumentacja RPBWK znajduje się obecnie w trakcie opracowania archiwalnego⁹. Całość została posegregowana w oparciu kryterium treści na 15 plików:

1. Ordynanse komisarzy wojskowych do komendantów garnizonu białostockiego oraz lwowskiego 1764-1768
2. Instrukcje dla Korytowskiego w sprawie dyscypliny wojskowej 30.03.1765 r.

213-247. Warto wspomnieć w tym miejscu również o publikacji poświęconej organizacji kancelarii i produkcji aktowej kancelarii hetmana wk. kor. S. Jabłonowskiego z II poł. XVII w. autorstwa J. J. Sowy. zob. tenże, *Pióra w służbie buławy. Jeszcze raz o kancelarii i archiwum hetmańskim Stanisława Jabłonowskiego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” t. 70, 2018, z. 2, s. 195-212.

⁴ B. Gembarzewski, *Rodowody pułków polskich i równorzędnych oddziałów od r. 1717 do r. 1831*, Warszawa 1925, s. 27. O składzie osobowym sztabu, organizacji RPBWK i jego umiejscowieniu w strukturze wojska koronnego za szefostwa Jana Klemensa Branickiego zob. K. Syta, *Skład osobowy sztabu Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej w latach 1751-1771*, [w:] *Piśmiennictwo: opisywanie i interpretacja źródeł: studia ofiarowane profesorowi Januszowi Tandeckiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. R. Skowrońska, K. Kopiński, H. Flachenecker, Toruń, Würzburg, 2020, s. 245-279. Pod kierunkiem dr. hab. K. Syty w roku 2014 powstała praca magisterska dotycząca organizacji i służby RPBWK w latach 1751-1771 autorstwa A. Stańczyka, zob. tenże, *Regiment Pieszy Buławy Wielkiej Koronnej w latach 1751-1771*, Toruń 2014, mps, Archiwum Prac Dyplomowych UMK w Toruniu.

⁵ Nominacja na urząd hetmana wielkiego koronnego datowana jest 5 czerwca 1752 r. zob. AGAD, Archiwum Roskie (dalej ARos.), prywatno-majątkowe, sygn. 51, XCVIII, 1/27a; tamże, Metryka Koronna, Sigillata, sygn. 28, s. 268. Co ciekawe Branicki tytułowany był hetmanem wielkim koronnym jeszcze przed oficjalną nominacją, zob. tamże, ARos., militaria, pudło X, plik 3, tabele od RPBWK z okresu październik 1751 – maj 1752. O reorganizacji RPBWK w początkowym okresie hetmanstwa wielkiego J. K. Branickiego zob., T. Ciesielski, *Armia koronna w czasach Augusta III*, Warszawa 2010, s. 325 i n.

⁶ Bardzo syntetycznie dokumentację RPBWK z czasów jego szefostwa J.K. Branickiego omówił A. Antoniuk, zob. tenże, *Garnizon białostocki w XVIII w.*, „Rocznik Białostocki” t. 8, 1968, s. 424-425. Dokumentacja RPBWK była przedmiotem pracy magisterskiej napisanej w 2015 r. na seminarium dr. hab. K. Syty przez P. Gołoś, zob. też, *Dokumentacja Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej Jana Klemensa Branickiego w zasobie AGAD w Warszawie*, Toruń 2015, mps, Archiwum Prac Dyplomowych UMK w Toruniu.

⁷ K. Syta, *Materiały*, s. 113-137.

⁸ O archiwach hetmanów koronnych w okresie XVI-XVIII w. nieopublikowaną rozprawę doktorską, pod kierunkiem prof. dr hab. B. Ryszewskiego, opracował K. Syta, zob. tenże, *Archiwa hetmanów koronnych*, Toruń 1997, mps, Archiwum Prac Dyplomowych UMK w Toruniu. Opublikowany fragment rozprawy zob. tenże, *Archiwa hetmanów koronnych. Pojęcie, charakter i typologia dokumentacji*, „Archiwa-Kancelarie-Zbiory” nr 2(4) 2011, s. 63-106.

⁹ W latach 90. XX w. wstępnie opracowała te archiwalia, wieloletnia pracowniczka Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, prof. dr hab. Teresa Zielińska (zm. 2010).

3. Tabele miesięczne (raporty) stanu ilościowego oficerów i żołnierzy w R-cie (1751-1771)
4. Rang listy oficerów sztabowych i wyższych oraz rejestr kadetów rang lista 23 sierpnia 1758 r.
5. Retenty powiatu gnieźnieńskiego, rachunki z egzakcji wielkopolskich (z lat 1753-1761)
6. Likwidacje RPBWK w Trybunale Skarbowym w Radomiu (30.04.1755-30.04.1762)
7. Kontyngent hetmana na płace, umundurowanie, itd. należne mu od regimentu (28.02.1758-luty 1760 r.)
8. Listy oficerów otrzymujących gażę (z lat 1760-1767)
9. Rachunki *percepty et expensy* na regiment (z lat 1753-1767)
10. Rachunki odbioru gaż oficerskich (1762-1765)
11. Pokwitowania JKB odbioru pieniędzy z opłat hibernowych (z lat 1763-1769)
12. Wydatki na umundurowanie i uzbrojenie (z lat 1752-1763)
13. Rejestr wydatków prawnych na regiment (1753 r.)
14. Różne świadectwa dla osób wojskowych (z lat 1752-1771)
15. Akta prawno-sądowe (z lat 1754-1767).

Oczywiście nie wszystkie dokumenty znajdujące się w ramach wyżej wymienionych grup są wytworem kancelarii regimentowej. Likwidacje RPBWK w radomskim Trybunale Skarbowym są bowiem urzędowymi ekstraktami z „ksiąg likwidacji ekstraktowej” regimentów pieszych przechowywanych w Archiwum Skarbu Koronnego. Pokwitowania Jana Klemensa Branickiego potwierdzające odebranie przez niego pieniędzy z opłat hibernowych wyszły z kancelarii hetmańskiej, podobnie jak jego ordynanse czy zaświadczenia. Ten ostatni rodzaj dokumentacji wytwarzany był również przez dowódców regimentu, jak i poszczególnych jego pododdziałów. Ich związek z kancelarią regimentową więc nie jest oczywisty, jednak pod względem treści jak najbardziej. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że wyżej wspomniane archiwalia RPBWK zapewne stanowią nieduży fragment dokumentacji wytwarzanej w rzeczywistości przez kancelarię regimentową. Tak przynajmniej wnioskować można w oparciu o konstytucje sejmowe i inne akta normatywne, w tym regulaminy, zobowiązujące poszczególne oddziały do rejestrowania różnych aspektów ich organizacji i służby. Najbardziej z nich szczegółowy, a pochodzący z okresu hetmaństwa Jana Klemensa Branickiego, został opracowany dla Regimentu Pieszego Najjaśniejszej Królowej i zawiera bogaty katalog serii dokumentacji, jaka powinna być wytwarzana w trakcie sprawowania służby¹⁰.

¹⁰ AGAD, ARos., militaria, pudło 6, Regiment Pieszy Najjaśniejszej Królowej. W rozdziale „O Xięgach Regimentowych i Kompanicznych” wymieniono serie dokumentacji, jaką obowiązkowo należało prowadzić w regimencie i poszczególnych kompaniach. Były to księgi: rachunków, płac, generalnego przychodu pieniędzy, wielkiego i małego moderunku, broni, lederwerku, namiotów i innych rekwizytów. Dodatkowo oddziały zobowiązane były do prowadzenia tzw. żurnala rozkazów (befelów), sztam-, lenunx- i vacansbuchów, książeczki obrachunkowej kapitana z podoficerami i żołnierzami. Dodatkowo w regulaminie zawarto również zestawienie raportów, jakie miały być wysyłane do hetmana. Były to: „miesięczne tabele z przychodem i odchodem effective sztaabs i oberofficerów, monats revisions, conduit listy, tabele kadetów, inwalidów, specyfikacje urlopowanych, ekstrakty ordynansów”, do których schematy zatwierdzone przez hetmana opracować miał generalny inspektor. Archiwum regimentowe

Pojawić się więc tutaj może pytanie, czy przy tak niekompletnie zachowanej bazie źródłowej można odtworzyć praktykę dokumentowania służby RPBWK. W terminologii archiwistycznej terminem obrazującym ją jest pojęcie procesu aktotwórczego, na który składają się trzy etapy: 1. powstawanie dokumentacji, 2. tworzenia jednostek kancelaryjnych, 3. narastanie registratury. Proces ten poprzedza archiwizację registratury bądź jej części i archiwalne opracowanie. Oba zaś razem tworzą proces archiwotwórczy¹¹.

Oczywiście proces pisemnego dokumentowania działalności każdego aktotwórcy przybiera charakterystyczną postać zależną od wielu czynników. Można do nich zaliczyć jego status publiczno-prawny, kompetencje, zakres terytorialny i okres działalności, wewnętrzną strukturę organizacyjną, otoczenie zewnętrzne i wiele innych. Istotnym elementem będzie tutaj również organizacja pracy kancelaryjnej.

Przedstawienie praktyki wytwarzania dokumentacji w Regimentcie Pieszym Buławy Wielkiej Koronnej w okresie szefostwa J. K. Branickiego musi opierać się po części na odwołaniach do powszechnie stosowanego w okresie staropolskim systemu pracy kancelaryjnej jaką była tzw. kancelaria księgi wpisów. Jej nazwa zapożyczona została od podstawowej formy akt wówczas wytwarzanych, czyli księgi, w której rejestrowano większość czynności urzędowych wykonywanych przez aktotwórcę. Naturalnie produkcję kancelarii wspomnianych urzędów uzupełniały też akta w formie luzów, wytwarzanych zarówno na wewnętrzny użytek aktotwórców, jak i z myślą o ich ekspedycji¹². Obok wspomnianej kancelarii księgi wpisów w nielicznej grupie urzędów i instytucji życia publicznego rozwinął się w II poł. XVIII w. proces dokumentowania działalności oparty o tzw. kancelarię akt czynności¹³. W dużej mierze przypominała ona już powszechnie stosowany na ziemiach polskich system dziennikowej kancelarii akt spraw, wprowadzony wraz z przejmowaniem ziem polskich przez administrację państw zaborczych.

Jak wspomnianą wyżej dokumentacja RPBWK zachowała się głównie w postaci akt wytworzonych przez żołnierzy regimentu adresowanych do jego szefa J. K. Branickiego. Trudno dzisiaj jednoznacznie wskazać, czy proveniencyjnie bliżej jest jej do hetmańskiego czy regimentowego archiwum. Nie ma to zresztą większego znaczenia w kontekście opisanego procesu aktotwórczego. O związku tych dwóch archiwów wspomina starosta brański Michał Starzeński. Według jego relacji, kiedy po śmierci J. K. Branickiego Białystok opuściły stacjonujące tam dotychczas oddziały liniowe, oddano im wówczas, zapewne z archiwum hetmańskiego, „dzienniki i archiwa pułkowe”¹⁴. O archiwum regimentowym RPBWK wspominał również w liście z 20 maja 1767 r. komendant garnizonu lwowskiego i jednocześnie dowódca regimentu płk. Felicjan Korytowski¹⁵, kiedy informując J.K. Branickiego o odesłaniu mu ko-

powinno być zabezpieczone w formie sumariusza sporządzonego w oparciu o akta, zob., tamże, s. 40.

¹¹ B. Ryszewski, *Problemy i metody badawcze archiwistyki*, Toruń 1985, s. 86-88; H. Robótka, *Wprowadzenie do archiwistyki*, Toruń 2003, s. 53.

¹² O znaczeniu ksiąg wpisów w funkcjonowaniu urzędów i instytucji życia publicznego w okresie staropolskim zob., *Dyplomatyka staropolska*, pod red. M. Jurka, Warszawa 2015.

¹³ J. Stojanowski, *Akta Rady Nieustającej (1775-1788)*, „Archeion” t. 4, 1928, s. 54-89.

¹⁴ *Na schyłku dni Rzeczypospolitej. Kartki z pamiętnika Michała Starzeńskiego (1757-1795)*, wyd. H. Mościcki, Warszawa 1914, s. 30.

¹⁵ Większość karier żołnierzy wymienionych w tekście artykułu a służących w RPBWK w latach

pii ordynansu Komisji Wojskowej, podkreślił, że oryginał zostawia „przy archiwum regimentowym”¹⁶.

Nie bez znaczenia dla dalszych rozważań będzie uwaga, że dokumentacja RPBWK, podobnie jak i innych oddziałów wojskowych, wytwarzana była równolegle w różnych, niekiedy odległych miejscach. Tak więc trudno w tym przypadku mówić dosłownie o jednej kancelarii regimentowej, ale można postrzegać ją w kategoriach rozbudowanej struktury, a więc typu kancelarii rozproszonej. Za główne miejsca wytwarzania dokumentacji obrazującej organizację i służbę RPBWK w latach 1752-1771 należy uznać Białystok i Lwów. Praktycznie przez cały okres szefostwa J.K. Branickiego w obu miejscowościach stacjonowały sztab i poszczególne kompanie regimentowe, nazywane niekiedy chorągwiami. Do końca 1764 r. ważniejszym ośrodkiem był Białystok. Stacjonowała tam większość sztabu i 4 z ośmiu kompanii regimentowych. Najprawdopodobniej wczesną wiosną 1765 r. w Białymstoku pozostała tylko część sztabu oraz dwie kompanie. Reszta żołnierzy regimentu została przeniesiona do Lwowa¹⁷. Na rozkaz Komisji Wojskowej w czerwcu 1770 r. lwowska część RPBWK odkomenderowana została do Kamieńca Podolskiego, gdzie przebywała już do śmierci J. K. Branickiego¹⁸. Fakt ten jest o tyle istotny, że pozostający w tym czasie we Lwowie płk. F. Korytowski, jako dowódca regimentu, przestał odgrywać rolę głównego ośrodka dokumentującego służbę regimentu, a ciężar ten spoczął na sztabie regimentu w Kamieńcu¹⁹.

Oprócz komend w Białymstoku i Lwowie żołnierze regimentu w ramach pododdziałów pełnili służbę w innych miejscach. Na przykład w Wielkopolsce stacjonował pododdział zajmujący się wybieraniem egzakcji i retent, w Lublinie żołnierze zabezpieczali posiedzenia Trybunały Koronnego i wybierali również należne regimentowi świadczenia. Krótsze okresy stacjonowania pododdziałów, czy wręcz pojedynczych żołnierzy poza Białymstokiem i Lwowem, były w zasadzie na porządku dziennym²⁰. Co istotne te służbowe podróże były również dokumentowane. Można też przyjąć, że w procesie aktotwórczym RPBWK uczestniczyła kancelaria hetmańska Jana Klemensa Branickiego, jako szefa RPBWK, a także pojedynczy żołnierze regimentu, nie tylko w zakresie produkcji korespondencji służbowej, ale również innego rodzaju dokumentacji, najczęściej o charakterze finansowym i sprawozdawczym.

1751-1771, zob. K. Syta, *Skład*.

¹⁶ AGAD, ARos., koresp. sygn. 10/1, Listy płk. F. Korytowskiego do J.K. Branickiego, s. 278, Lwów, 20.05.1767 r.

¹⁷ O dacie przeniesienia do Lwowa dwóch z czterech kompanii stacjonujących w Białymstoku świadczyć może adnotacja płk. J. Klemma z 25 marca 1765 r. na spisie żołnierzy służących w RPBWK a pochodzących z dóbr dziedzicznych J. K. Branickiego. Wspomina w niej o przeniesieniu żołnierzy regimentu z Białegostoku do Lwowa, zob. AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik. 3, „Ekskcertp z generalnej tabeli batalionu białostockiego znajdujących się ludzi [...] d. 16 marca 1765 anno”.

¹⁸ AGAD, ARos., koresp. sygn. X/1, Listy płk. F. Korytowskiego do J.K. Branickiego, s. 360, Lwów, 29.05.1770 r. Ostatni list płk. Korytowskiego adresowany do J.K. Branickiego zawierający informacje o stacjonowaniu RPBWK w Kamieńcu Podolskim datowany jest 25.09.1771 r. we Lwowie, zob. tamże, s. 473-476.

¹⁹ Wiadomo, że przez pewien czas raporty z komendy RPBWK w Kamieńcu przesyłał J. K. Branickiemu por. Michał Karwowski, zob. AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 3.

²⁰ Informacje na ten temat zawarte są przede wszystkim w miesięcznych tabelach i raportach osobowego stanu RPBWK, zob. tamże.

Nie ulega wątpliwości, że wyjątkową rolę w procesie aktotwórczym w RPBWK odgrywała kasa regimentowa. Zapewne podobnie jak w innych oddziałach zarządzała ona trzema funduszami – mundurowym, wakantowym oraz inwalidzkim²¹. Z jednej strony produkowała ona gros dokumentacji finansowej, ale też gromadziła akta wytwarzane w innych miejscach, niezbędne do opracowywania zbiorczych zestawień dochodów i wydatków dla całego regimentu. Zarządzał nią przez długi czas, co najmniej w latach 1741-1761 *oberstlejtnant* Jan Henryk Klemm, nie tylko oficer wojska koronnego, ale również znany i wzięty w tym czasie architekt²². Obok kasy generalnej RPBWK umiejscowionej w Białymstoku, jej oddział funkcjonował przy drugim batalionie, rezydującym we Lwowie. Nadzór nad lwowską kasą regimentu sprawował do 1753 r. kpt. Stanisław Wiszowaty, a następnie porucznik, później kpt. Józef Stetzkiwicz²³. Rola tego ostatniego wzrosła zapewne po dyslokacji dwóch kompanii z Białegostoku do Lwowa wiosną 1765 r. Co istotne jednak, nadzór nad kasą regimentową, również tą we Lwowie, nieprzerwanie sprawował płk. J. Klemm. Okresowo kontrolował ją podczas osobistych wizyt we Lwowie, niekiedy zaś kpt. J. Stetzkiwicz z dokumentacją finansową regimentu udawała się do Białegostoku²⁴. Prowadzenie kasy regimentowej nie należało do zbyt wdzięcznych zadań, o czym mogą świadczyć relacje komendanta RPBWK płk. Felicjana Korytowskiego na temat problemów ze znalezieniem chętnych oficerów do tej funkcji. W listach do hetmana J. K. Branickiego kilkakrotnie, począwszy od roku 1767 pojawiają się na ten temat informacje. Według Korytowskiego najlepszym rozwiązaniem kwestii zawiadywania kasą regimentową było rozdzielenie opieki nad nią między regimentkwatremistrza, który powinien prowadzić rachunki, a oficera sztabowego, zarządzającego bezpośrednio finansami²⁵. Nie ulega wątpliwości, że obok bezpośrednio nadzorujących kasę oficerów, w pracach kancelaryjno-rachunkowych wspomagał ich, nieliczny zapewne, personel, tworzony zapewne przez niższych rangą oficerów lub podoficerów.

Hierarchiczna struktura żołnierzy służących w regimencie w dosyć jasny sposób wskazywała na uczestników procesu aktotwórczego. Bez wątpienia tak jak w przypadku innych kancelarii staropolskich można podzielić ich na dwie kategorie – kancelistów i decydentów. Tych drugich można identyfikować poprzez formuły uwierzytelniające w postaci podpisów, uzupełnionych niekiedy odciskiem pieczęci sygnetowej. Niekoniecznie jednak osoby podpisujące dokumenty musiały nadawać im kancelaryjną postać osobiście. Wydaje się nawet, że ten zwyczaj należał raczej do rzadkości²⁶. Można

²¹ J. Wimmer, *Historia piechoty polskiej do roku 1864*, Warszawa 1978, s. 316.

²² E. Kowecka, *Dwór najrządniejszego ...*, s. 28, 40-41.

²³ Świadczą o tym podpisy obu oficerów na zestawieniach dochodów i wydatków batalionu lwowskiego RPBWK. Ostatni rachunek podpisany przez kpt. Wiszowatego pochodzi z marca 1753 r., pierwszy podpisany przez por. J. Stetzkiwicza z sierpnia 1753 r., zob. AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 9.

²⁴ Piszą o tym w listach do J.K. Branickiego zarówno płk. J. Klemm, jak i płk. F. Korytowski, zob. AGAD, ARos., koresp. sygn. 9/40, płk. J. Klemm do J.K. Branickiego, s. 167, Lwów, 28.09.1768 r.; tamże, s. 169-170, Lwów, 20.10.1768 r.; tamże, sygn. 10/1, płk. F. Korytowski do J.K. Branickiego, s. 447, Lwów, 4.06.1771 r.

²⁵ Tamże, sygn. 10/1, płk. F. Korytowski do J.K. Branickiego, s. 436-439, Lwów, 1.05.1771 r.

²⁶ Na pewno część dokumentacji finansowej w komendzie lwowskiej RPBWK sporządzał podpisujący ją porucznik, później kapitan Jan Stetzkiwicz, charakteryzujący się specyficznym duktem pisma. Jako przykład jego produkcji kancelaryjnej można podać chociażby zestawienie dochodów i wydatków na cztery kompanie RPBWK stacjonujące we Lwowie z raty lutowej 1754 r., zob. tamże, militaria, plik 9.

złożyć, że większość dokumentacji powstającej w regimencie była produktem innych żołnierzy, aniżeli sygnujących ją oficerów. Przykładem może być ten sam niezmienny dukt pisma w tabelach stanu osobowego regimentu niezależny od zmian w podpisach osób je zatwierdzających. Być może ingrosatorami części dokumentacji byli adiutanci. Świadczyć poniekąd może o tym informacja zawarta w liście mjr. Augusta Aspitzta skierowanym do Jana Klemensa Branickiego, z której wynika, że zwolniony z funkcji adiutanta por. Lipczyński został zastąpiony przez chor. Chryzantego Opackiego „do pióra sposobnego, w językach niemieckim i polskim biegłego, i do służby mocno się aplikującego”²⁷. Bez wątplenia samodzielnie raporty w okresie luty 1770 r. lipiec 1771 r. sporządzał porucznik Michał Karwowski, który podpisywał je również i sygnował pieczęcią jako „protunc komendę trzymający w Regimencie”²⁸. Pewne światło na udział niższych rangą żołnierzy w tworzeniu dokumentacji regimentowej rzuca adnotacja zamieszczona w protokole z inkwizycji w sprawie nieumyślnego zabójstwa siedemnastoletniego Żyda Judki, dokonanego przez gemajna Stefana Temisza. Poniżej podpisów oficerów biorących udział w przesłuchaniu swój podpis złożył „Karol Heskii, furier komenderowany do tej inkwizycji pisania”²⁹. Wielość rąk pisarskich, a także dosyć częste zmiany brzmienia utartych formuł pojawiających się w treści dokumentów wskazują wyraźnie na liczne grono ich twórców, jak i nieprzywiązywanie zbytnej wagi do ich formularza³⁰.

Najczęściej dokumentacja wychodząca z kancelarii regimentowej uwierzytelniana była przez jedną osobę. Wyjątkiem są miesięczne tabele stanu osobowego RPBWK. W ich przypadku bardzo często podpisywane były one przez dwie osoby, rzadziej trzy, a niekiedy nawet cztery. W większości przypadków oprócz podpisu znakiem uwierzytelnienia był odcisk pieczęci sygnetowej w czerwonym laku. Cztery podpisy z pieczęciami znajdują się na zbiorczej tabeli regimentu obejmującej okres maj-lipiec 1752 r.³¹ W kolejności od lewej do prawej, zaczynając od środka do prawej krawędzi karty poniżej tabeli podpisali się: gen mjr. Michał Kamiński, płk. de La Chinal, kpt. J.W. Auspitz jako mjr., oberstl. Jan Klemm. Trzy podpisy występują w kilku sprawozdaniach. Co ciekawe nawet jeżeli są to podpisy tych samych oficerów, to ich rozmieszczenie jest dosyć dowolne. Tak na przykład sprawozdania za kwiecień i czerwiec 1753 r. sygnowali oberst. Jan Klemm i płk. De La Chinal, w pierwszym najpierw jest podpis de La Chinala, później dopiero Klemma, w drugim występuje odwrotna kolejność³². Powtarzalny w obu przypadkach jest natomiast podpis z prawej strony u dołu tabeli, trzeciego oficera, niższego rangą od dwóch pozostałych, kapitana na etacie majora. W przypadku tylko dwóch podpisów z reguły starszego rangą znajdował się jako pierwszy z lewej w przypadku podpisów w jednej linii, ewentualnie wyżej w przypadku ich pionowego układu. Od tej zasady występują

²⁷ AGAD, ARos, koresp., sygn. 2/87, mjr. A. Auspitz do J.K. Branickiego, s. 36, Białystok, 2.08.1764 r. Potwierdzeniem takiego przypuszczenia jest fakt, że ostatnia zachowana tabela RPBWK sprzed zmiany na stanowisku adiutanta, za miesiąc sierpień 1763 r. została sporządzona inną ręką, aniżeli pierwsza po tej zmianie, tabela za październik 1764 r. zob. tamże, militaria, pudło nr 10, sygn.. CXLVI/164, CXLVI/167.

²⁸ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 3, sygn. CXLVI/219-202, 222-224.

²⁹ Tamże, plik 15, sygn. CXLVI/14.

³⁰ Widać to chociażby w częstych zmianach tytułów tabel co miesiąc wysyłanych do kancelarii hetmańskiej.

³¹ AGAD, ARos. militaria, pudło 10, plik 3, sygn. CXLV 4/137.

³² Tamże, sygn. CXLV 4/149, CXLVI/4. Trzeci podpis na tabeli za kwiecień złożył kpt. J. Obschelwitz, za czerwiec zaś kpt. J. de Lindsay.

jednak odstępstwa, co można traktować, jako brak sprecyzowanych reguł w odniesieniu do uwierzytelniania tej kategorii dokumentów. Również rozmieszczenie podpisów występujących w jednej linii, z pozostawieniem środka lub lewej strony dołu karty może świadczyć o ostatecznym niepodsygnowaniu sprawozdania przez jednego z oficerów. W przypadku pojedynczego podpisu występuje on bowiem zawsze blisko prawej krawędzi karty poniżej tabeli.

Warto w tym miejscu wspomnieć, że RPBWK, podobnie jak i inne formacje, posiadał swoją pieczęć. W omawianej dokumentacji zachował się tylko jeden jej odcisk w formie opłatkowej, na akcie dymisji (abszytu) wystawionej 10 grudnia 1759 r. jednemu z żołnierzy regimentu Wawrzyńcowi Makomaskiemu przez oberstl. J. Klemma³³.

Wspomniano wyżej, że jednym z etapów procesu aktotwórczego jest powstawanie relacji między wytwarzaną dokumentacją. W przypadku produkcji aktowej w RPBWK związek ten jest szczególnie zauważalny w obszarze sprawozdawczości, co istotne nie tylko finansowej. Dosyć często w aktach można znaleźć adnotacje, wskazujące na źródło zawartych w nich informacji. Mają one postać literowo-cyfrową bądź symboli graficznych, zachowanych na niektórych aktach³⁴. Niewykluczone, że służyły one nie tylko do oznaczania pojedynczych dokumentów, ale być może do tworzenia jednostek kancelaryjnych, w postaci fascykułów bądź poszytów. Wniosek taki można wysnuć w oparciu o sumaryczne zestawienie reparacji broni kompanii RPBWK służących w Białymstoku z marca 1762 r. Na treść tego dokumentu składają się jednostkowe zestawienia kosztów reparacji poczynionych na potrzeby poszczególnych kompanii oraz wydatkowanych pieniędzy z kasy regimentowej na ich opłacenie. Przy większości pozycji w tym zestawieniu znajduje się informacja z jakich dokumentów i jak sygnowanych zaczerpnięto dane o wysokości kosztów naprawy broni i sprzętu³⁵.

Oczywistym przykładem związku między różnymi aktami regimentowymi jest korespondencja służbowa i dokumentacja sprawozdawcza. Często bowiem w listach podwładnych Branickiego znaleźć można informacje o przesłaniu mu tabel i innych dokumentów, niekiedy stanowiących zapewne nawet bezpośrednią formę załącznika do epistoły³⁶. W ten sposób w archiwum hetmańskim narosły również kopie ordynansów regimentarza generalnego wojsk koronnych Augusta Aleksandra Czartoryskiego i Komisji Wojskowej Koronnej kierowane w postaci oryginałów do komendanta RPBWK płk. Felicjana Korytowskiego³⁷. Na jego zlecenie były one przepisywane w kancelarii komendy lwowskiej regimentu i wysyłane do Białegostoku³⁸.

³³ Tamże, plik 14, sygn. CXLVI/104.

³⁴ Szczególnie często występują one na specyfikacjach wydatków na umundurowanie i reparacje broni oraz zestawienia dochodów i wydatków regimentu, zob. tamże, pliki: 9, 12.

³⁵ Tamże, plik 12, s. 76.

³⁶ Najwięcej informacji na ten temat znaleźć można w listach płk. F. Korytowskiego, komendanta garnizonu lwowskiego. Jego listy do J.K. Branickiego jako szefa RPBWK zachowały się, w porównaniu do listów innych żołnierzy tego regimentu pisanych do hetmana Branickiego, w największej liczbie, zob. AGAD, ARos., koresp., sygn. 10/1.

³⁷ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 1, Ordynanse komisarzy wojskowych do komendantów garnizonu białostockiego oraz lwowskiego 1764-1768. Na niektórych kopiach znajduje się potwierdzenie płk. F. Korytowskiego o ich zgodności z oryginałem w postaci adnotacji „Concordat cum originali” i podpisu, zob. tamże, sygn. CXLVI/177, 192, 198-199.

³⁸ Informacje o przesłaniu kopii ordynansów kierowanych do RPBWK wysłanych następnie przez płk. Korytowskiego hetmanowi Branickiemu znajdują się między innymi w listach datowanych we

Zdecydowana większość zachowanych akt RPBWK ma postać pojedynczych składek lub kart o różnych wymiarach. Niektóre z nich powstawały ze sklejenia dwóch arkuszy, w celu powiększenia ich formatu. Uwaga ta dotyczy miesięcznych tabel składu osobowego regimentu oraz retent z powiatu gnieźnieńskiego. Wyjątkiem pod względem postaci fizycznej są akta sądowe spraw z udziałem żołnierzy RPBWK, w większości są to akta inkwizycji, czyli śledztw. Mają one postać kilkunastu poszytów. Na podstawie analogii z zasobem innych archiwów hetmańskich można przyjąć, że produktem kancelarii RPBWK były również księgi i poszyty, chociażby takie, jakie zachowały się w archiwach hetmana Adam Mikołaja Sieniawskiego czy Wacława i Seweryna Rzewuskich³⁹.

Ostatni etap procesu aktotwórczego związany z tworzeniem registratury jest mało uchwytne w przypadku RPBWK. Nie ulega wątpliwości, że takie registratury, w sumie składające się na archiwum regimentowe, musiały narastać zarówno w Białymstoku, jak i we Lwowie a później i Kamieńcu. Zapewne sporządzano również, zgodnie z zaleceniami regulaminów, spisy dokumentacji w nich przechowywanej⁴⁰. Niestety nie wiadomo, jakie były późniejsze ich losy.

2. Dokumentacja RPBWK – forma i treść⁴¹

a) Tabele i raporty stanu osobowego RPBWK (plik 3)

Najliczniej zachowaną obecnie serią dokumentacji RPBWK są tabele-raporty obrazujące skład osobowy i liczebny całego regimentu jak i poszczególnych jego pododdziałów. Ten rodzaj dokumentacji znany jest od końca XVI w., ulegał jednak na przestrzeni dekad przeobrażeniom, tak pod względem treści jak i formy. Od 1717 r. przybrał względnie stałą formę, opartą najprawdopodobniej o wzorce stosowane w armii saskiej⁴². Mniej więcej też od tego czasu zaczęto przestrzegać zasady systematycznego opracowywania raportów nt. osobowego składu oddziałów formacji wojskowych i przedkładania jej zwierzchnikom, w tym oczywiście hetmanowi⁴³. Najstarsze dwa pochodzą z końca września 1751 r. ostatni z lipca 1771 r. Tak więc praktycznie obejmują cały okres dzierżenia przez Jana Klemensa Branickiego buławy wielkiej koronnej.

Tabele i raporty sporządzane były zasadniczo co miesiąc i systematycznie przekazywane do kancelarii hetmańskiej. Do wyjątków należą sprawozdania za dłuższy okres. Jednostkowymi odstępstwami od comiesięcznej sprawozdawczości są dwie zbiorcze tabele regimentu sporządzone w Białymstoku. Pierwsza zawiera sprawozdanie za okres maj-lipiec 1752 r., druga za sierpień-wrzesień 1756 r.⁴⁴ Zbiorcze sprawozdania miały postać tabelaryczną, która na przestrzeni dwóch dekad dwukrotnie

Lwowie z 20.05.1767 r. i 24.02.1769 r., zob. AGAD, ARos., koresp. sygn. 10/1, s. 278, 323.

³⁹ K. Syta, *Materiały*, s. 153-156, 161-175.

⁴⁰ AGAD, ARos., militaria, pudło 6, Regulamin Regimentu Pieszego Najjaśniejszej Królowej.

⁴¹ Analizie poddano tylko te serie dokumentacji, jakie zachowały się w większej liczbie a ich proveniencyjne związki z kancelarią RPBWK nie budzi jakichkolwiek wątpliwości. Numery plików przy poszczególnych seriach odpowiadają numeracji jaką nadano im na obecnym etapie opracowania w AGAD.

⁴² T. Ciesielski, *Pióra w służbie buławy*, s. 230.

⁴³ Mówią o tym regulaminy wojskowe wydawane w I poł. XVIII w., zob. T. Ciesielski, tamże, s. 230-231.

⁴⁴ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 3, sygn. CXLV 4/137, CXLVI/47.

ulegåła wyraźnej modyfikacji. Pierwszą wyraźną zmianę w postaci tabeli zastosowano na przełomie lat 1754/1755⁴⁵. Po raz drugi zmiana taka nastąpiła między lutym 1770 r. a lutym 1771 r.⁴⁶ Bardziej kosmetyczny charakter miała natomiast zmiana postaci tabel między marcem a lipcem 1752 r. Wynikała ona przede wszystkim z faktu, że do marca tabele sporządzane były we Lwowie, bez wątplenia ręką innego ingrosatora, aniżeli tabele sporządzane od lipca 1752 r. w Białymstoku.

Najstarsza z zachowanych tabel obrazuje stan osobowy i zmiany personalne w sztabie RPBWK i dwóch kompaniach stacjonujących we wrześniu 1751 r. w Białymstoku⁴⁷. Dokument ten odbiega swoją postacią od większości zachowanych tabel-raportów. Oprócz formatu, jest mniejszy, wyróżnia go również treść umieszczona na obu stronach kartki. Na pierwszej stronie, zaopatrzonej pieczęcią i własnoręcznym podpisem kapitana J. Obschelwitza znajduje się liczebne zestawienie sztabu oraz dwóch wspomnianych kompanii – lejbkompanii i kompanii oberstlejtнанckiej. Rozbudowana tabela zawiera 11 merytorycznych kolumn – bloków informacji: a) formalna liczba żołnierzy, b) liczba służących od końca sierpnia, c) liczba przybyłych w ciągu miesiąca.

Sprawozdania sporządzane do przełomu 1754/1755 r. miały postać jednostronnie zapisanych arkuszy o różnych wymiarach. Na przykład tabela za październik 1751 r. ma wymiary 34,5x19,5 cm, a za listopad tego roku 47,5x37,5 cm⁴⁸. Wiersze w tabeli poczynawszy od góry zawierały informacje dotyczące całego regimentu (z podziałem na ludzi i konie), sztabu i poszczególnych kompanii w kolejności: lejbkompania, generalska, pułkownicza, obersztlejtнанcka, majorowska i trzy kapitańskie. Kolumn było dużo więcej. Zgrupowane były one w następujące bloki: komputowy stan regimentu, realny stan regimentu na dzień sprawozdania, żołnierze przychodzący, żołnierze odchodzący, etat regimentu z podziałem na sztab i chorągwie, odchodzący ze służby (szef, we Lwowie, komenderowani, urlopowani, chorzy), liczba zostających na służbie w sztabie i kompanii, „nie dostaje do kompletu”, nadkomplet, konie (furierskie i prowiantowe). Treść tabeli zdominowana jest danymi liczbowymi, nazwiska pojawiają się zasadniczo tylko do żołnierzy ze stopniem chorążego. Co warto podkreślić, postać tabel w zakresie kolumn najniższego stopnia podziału ulegała zmianie w zależności od konkretnej sytuacji. Przykładem może być blok kolumn dotyczących informacji o żołnierzach przebywających poza służbą w Białymstoku - komenderowanych, urlopowanych, chorych i „pozostających pod wartą”, czyli aresztowanych. Praktycznie każda tabela zawiera różną liczbę i zestawienie tych kolumn. Świadczyć to może o bardzo rzetelnym zbieraniu i analizie informacji zawartych w tabelach. Biorąc pod uwagę fakt częstego rozproszenia żołnierzy regimentu oraz ich różny służ-

⁴⁵ Dokładne ustalenie czasu zmiany wzoru tabeli spowodowane jest brakiem kompletu miesięcznych sprawozdań. Ostatnia zachowana tabela prowadzona według dawnego stylu obrazuje stan regimentu z końca września 1754 r. Następną chronologicznie, zachowana tabela, już z nowym wzorem, zawiera sprawozdanie za wrzesień 1755 r.

⁴⁶ Podobnie jak w przypadku zmiany wzoru tabeli na przełomie 1754/1755 r. również i w tym przypadku trudno ściśle określić czas modyfikacji sprawozdania, gdyż ostatnia zachowana tabela w postaci sprzed modyfikacji wzoru sporządzona została w lutym 1770 r. Następną chronologicznie zachowana sprawozdanie, już w nowej postaci, pochodzi z lutego 1771 r.

⁴⁷ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 3, sygn. CXLV 4/126.

⁴⁸ Tamże, sygn. CXLV 4/126; CXLV/127.

bowy status opracowanie miesięcznych sprawozdań było trudnym do wykonania zadaniem. Szczególnie w zakresie gromadzenia informacji. Część z nich na pewno musiała być przekazywana do komendy drogą korespondencji, część zaś zapewne w formie ustnej.

Nowy wzór tabeli, w przypadku dokumentacji RPBWK, po raz pierwszy pojawia się w sprawozdaniu regimentu za wrzesień 1755 r.⁴⁹ Ma ono już postać arkusza z treścią naniesioną na obu jego stronach. Tabela na stronie pierwszej ma zdecydowanie przejrzystszą postać od swojej poprzedniczki. Skomplikowany układ wierszy i kolumn został zastąpiony dwoma nierównymi graficznie polami. Pole bliżej lewej krawędzi o szerokości ok. ¼ szerokości arkusza i prawie całej długości zajmują informacje na temat sztabu. Mają one charakter imiennej listy jego członków, pogrupowanych według hierarchii starszeństwa (generał major, pułkownik, oberszteljtant, major, kapitan (ew. aggrege kapitan), regimentskwatremistrz, porucznik, adiutant, qua adiutant, chorąży, audytor, ksiądz kapelmistrz, audytor, regiment felczer, sztab furier, podchorąży, hoboista, regiment dobosz, regiment profos, stepka (stekenknacht, wagenmaister), woźnica prowiantowy (skrzynkowy). Dodatkowymi informacjami zawartymi przy poszczególnych osobach są adnotacje mówiące o ich ewentualnym odkomenderowaniu, urlopie bądź chorobie. Stanowiska w sztabie nieobsadzone oznaczano jako „vacat”. Nazwisk i imion nie podawano w tabeli przy stanowiskach stepki i woźnicy. U dołu listy znajduje się sumaryczna liczba członków sztabu oraz prowiantowych koni przy sztabie. Od tabeli za maj 1767 r. pojawia się w danych sztabu podział na sztab i tzw. *supernumerari* (nadliczbowych)⁵⁰. Pierwotnie członkami sztabu byli: pułkownicy, oberszteljtanci, major, aggrege kapitanowie, regiment kwatremistrz i adiutant. W późniejszym czasie, od listopada 1768 r., dołączyli do nich ksiądz kapelan, audytor i regimentsfelczer⁵¹.

W tabeli nowego wzoru statystyka kompanii RPBWK przedstawiona była w postaci trzech kolumn, z których dwie pierwsze podzielone były na trzy równe pola, trzecia na dwa. Każde pole zawierało dane dotyczące poszczególnych kompanii. Ich układ nie był przypadkowy. W kolumnie pierwszej od góry zawsze podawano dane dotyczące lejtkompanii, w dalszej kolejności zamieszczano dane dotyczące pozostałych kompanii, zawsze jednak przestrzegając zasady starszeństwa rang ich dowódców. W RPBWK w analizowanym okresie były to, w różnej konfiguracji, kompanie: generalskie, pułkownicze, oberszteljtackie, majorowskie i kapitańskie. Między kwietniem a sierpniem 1763 r. zmieniono nieco układ tabeli poprzez stworzenie czterech kolumn, każda podzielona na dwa pola, przy zachowaniu kolejności kompanii w zależności od starszeństwa ich dowódców⁵². Skład każdej kompanii przedstawiany był imiennie począwszy od dowódcy skończywszy na kapralach. W przypadku fajfrów, doboszów, gemajnow i woźniców podawano tylko ich łączną liczbę w kompanii. Podobnie jak w przypadku danych dotyczących sztabu przy poszczególnych osobach i stanowiskach podawano dane co do wakatu, odkomenderowania ze wskazaniem miejsca, urlopu lub choroby. Dane dotyczące każdej kompanii kończyło zbiorcze zestawienie „summy głów” oraz koni prowiantowych i furierskich.

⁴⁹ Tamże, sygn. CXLVI/37.

⁵⁰ Tamże, sygn. CXLVI/191.

⁵¹ Tamże, sygn. CXLVI/205.

⁵² Tamże, sygn. CXLVI/163. Taki układ co ciekawe posiada tabela ze sprawozdaniem za wrzesień 1755 r., zob. tamże, sygn. CXLVI/35.

Co najmniej od września 1755 r. zbiorcze tabele od RPBWK zawierają informacje na odwrociu karty, w postaci tzw. ekstraktu. W dwóch kolumnach zajmujących połowę szerokości arkusza znajdowały się syntetycznie ujęte informacje ułożone w następującej kolejności: liczba żołnierzy w Białymstoku, liczba żołnierzy stacjonujących poza Białymstokiem i komenderowanych do różnych miejsc (np. Dubno, Kraków, Królewiec, Litwa, Lublin, Lwów, Przemyśl, Ruś, Sztambuł, Warszawa, Wielkopolska, bliżej niesprecyzowane ale często występujące „dobra Pańskie”, na służbie u wyższych ranga oficerów), urlopowani, chorzy, aresztowani „pod wartą”, wakaty, nadkomplet, konie. Ta ostatnia informacja ostatni raz pojawia się w ekstrakcie tabeli za grudzień 1757 r.⁵³ W zbiorczej tabeli regimentu podanej we Lwowie 1 stycznia 1766 r. za grudzień ubiegłego roku, obok ekstraktu na drugiej połowie karty odwrocia pojawia się zestawienie żołnierzy przychodzących na i odchodzących ze służby w RPBWK⁵⁴. Ma ono postać dziesięciowierszowej i jedenastokolumnowej tabeli. Poszczególne wiersze tabeli pomijając wiersz z tytułami kolumn, odzwierciedlają strukturę regimentu, to znaczy sztab i każdą z jego kompanii, w kolejności przejętej z tabeli zbiorczej. W pięciu kolumnach od lewej strony znajdują się informacje dotyczące nowoprzybyłych, takie jak: szarża, imię i nazwisko (przezwisko), data przyjazdu, sposób wstąpienia na służbę. Pozostałych pięć kolumn zawiera podobne dane, ale w odniesieniu do odchodzących ze służby, a więc oprócz szarży, imienia i nazwiska, również datę odejścia oraz jego okoliczności.

Jak wyżej wspomniano między lutym 1770 r. a lutym 1771 r. nastąpiła kolejna zmiana w postaci miesięcznych sprawozdań stanu liczebnego RPBWK. Co istotne przemianowane je wówczas z „tabel” na „raporty”. W pewnym sensie nowy wzór przypominał postać sprawozdań z okresu do 1755 r. Jest to typowa tabela z podziałem na 11 kolumn, nie licząc skrajnej lewej zawierającej listę pododdziałów regimentu łącznie ze sztabem, i 12 wierszy, nie licząc górnego wiersza z tytułem raportu. Kolumny, z których kilka dzieliło się dodatkowo na podkolumny, zawierały informacje dotyczące: sztabu i oberoficerów, unteroficerów, fajfrów, doboszów, gemajnow, woźniców i koni, inwalidów, regulaminowy komputer, suma, przychód, ubytek. Tabela zajmowała ok. 2/3 długości arkusza i całą szerokość. Poniżej tabeli znajdowała się informacja na temat niższego sztabu zapisana w postaci listy. Na odwrociu arkusza, połowę jego szerokości przeznaczono na tabelaryczne zestawienie („specyfikacja”) urlopowanych oficerów sztabowych i wyższych. Tabela składa się z pięciu kolumn, w których odnotowywano: szarżę, imię i nazwisko (przezwisko), dzień uzyskania urlopu, od kogo i na jak długo, miejsce pobytu w czasie urlopu, czas stawienia się w regimencie po zakończeniu urlopu.

Obok wspomnianych zbiorczych tabel RPBWK co najmniej od końca września 1758 r. podobne sprawozdania zaczęto przygotowywać i przysyłać J. K. Branickiemu z komendy lwowskiej⁵⁵. Stacjonował tam drugi batalion RPBWK uzupełniony żołnierzami Korpusu Artylerii. Zastanawiające jest, dlaczego sprawozdania ze Lwowa pojawiły się właśnie w tym czasie. Najprawdopodobniej tabele od drugiego batalionu zachowane od 1758 r. są kontynuacją tabel przechowywanych obecnie w pliku z dokumentacją garnizonu lwowskiego. Potwierdzać to może synonimiczne nazywanie tych sprawo-

⁵³ Tamże, sygn. CXLVI/60.

⁵⁴ Tamże, sygn.. CXLVI/172.

⁵⁵ Tamże, sygn. CXLVI/80.

zdań w listach komendanta garnizonu lwowskiego i szefa sztabu drugiego batalionu RPBWK stacjonującego w tym mieście płk. Felicjana Korytowskiego adresowanych do J. Branickiego „tabelami od tutejszego garnizonu”⁵⁶.

Tabele od batalionu lwowskiego miały postać zbliżoną do wzoru wprowadzonego w 1755 r. do sprawozdań od całego regimentu. Podobnie jak i tam stan sztabu przedstawiony był w kolumnie po lewej stronie karty arkusza, podzielonej poziomo na dwie części. W górnej znajduje się imienny wykaz żołnierzy drugiego batalionu, w dolnej żołnierzy sztabowych z Korpusu Artylerii – kapitan, kapral i sześciu puszkarzy. Co ciekawe, na odwrociu arkusza znajdował się ekstrakt oraz tabela z przychodem i odchodem żołnierzy z drugiego batalionu. W tym ostatnim aspekcie tabele te wyprzedzały więc zbiorcze tabele regimentu podawane w Białymstoku. Można więc przyjąć, że wprowadzenie tych informacji do tabeli zbiorczych w późniejszym czasie, było zapożyczeniem „lwowskiego” zwyczaju kancelaryjnego. Tabelaryczne sprawozdania od drugiego batalionu połączonego z żołnierzami Korpusu Artylerii zachowały się do tabeli za lipiec 1763 r.

Oprócz standardowych zbiorczych tabel regimentowych i od drugiego batalionu w serii dokumentacji obrazującej stan osobowy RPBWK zachowało się kilka zestawień mających incydentalną postać. Pierwszą z nich jest tabela dezertersów zbiegłych z drugiego batalionu w okresie od 1 lutego do 1 sierpnia 1763 r.⁵⁷ Tabela ma postać bifolium, złożonego z arkusza o standardowych wymiarach. Pierwsze trzy strony zawierają zestawienie imienne dezertersów w układzie kolumnowym, z podaną szarżą, z przypisanym każdemu z nich kolejnym numerem porządkowym w ramach poszczególnych kompanii – płk. F. Korytowskiego, obersztł. S. Wiszowatego, kpt. A. Zalewskiego i kpt. H. Sanguszki. Na ostatniej stronie zamieszczono zwyczajowo w tego rodzaju dokumentacji ekstrakt w postaci tabelarycznej. Tabela została podpisana przez mjr. J. Lindsaya. Niewykluczone, że był on również jej autorem, biorąc pod uwagę zbliżony dukt treści tabeli i podpisu. Kolejne dwa zestawienia to raporty z 9 i 10 lipca 1754 r. przedstawiające stan liczebny pierwszego batalionu RPBWK przebywającego w tym czasie w Drohiczynie⁵⁸. Oba sporządzone jednostronnie na pojedynczych kartach, połowy szerokości arkusza. W układzie kolumnowym wypisano żołnierzy z podziałem na sztabs oficerów (od oberstlejtanta po chorążych), untersztab (od adiutanta po stekenknechta), unteroficerów (od sierżantów do woźniców). Dalej podano informację na temat koni (furierskie i prowiantowe). Listę kończy zestawienie żołnierzy z Korpusu Artylerii wraz z wyposażeniem (stuck junker, sześciu puszkarzy, 6 armat i jeden pulwerkar „pełen prochu”). W raportach podano również nazwiska żołnierzy, ale tylko w odniesieniu do oficerów sztabowych i adiutanta. Co ciekawe oba raporty sporządzone zostały różnymi rękami, pospiesznym, a więc i mało kaligraficznym duktem. Na obu znajdują się podpisy tych samych oficerów - oberstl. J. Klemma i kpt. J. Obschelwitza.

b) Ranglisty i sztamlisty (plik 4)

Na pograniczu dokumentacji osobowej i finansowej znajdują się ranglisty sztabu i wyższych oficerów RPBWK oraz sztamlisty kadetów. W Archiwum Roskim za-

⁵⁶ AGAD, ARos, koresp., sygn. 10/1, F. Korytowski do J.K. Branickiego, s. 215, Lwów, 1.04.1762 r.; tamże, s. 223, Lwów, 2.03.1763 r.

⁵⁷ AGAD, ARos. Militaria, pudło 10, plik 3, Tabela dezertersów od drugiego batalionu

⁵⁸ Tamże, sygn. CXLVI/19, 27.

chowało się tylko 5 ranglist z lat 1758, 1760, 1767, 1770, 1771 oraz 1 sztamlista z roku 1761. Najogólniej rzecz biorąc są to zestawienie stanu osobowego uzupełnione różnymi informacjami o charakterze finansowym i personalnym. Można raczej założyć, że ten rodzaj dokumentacji nie powstawał zbyt często, o czym świadczą w podobnej liczbie zachowane rang- i sztamlisty w dokumentacji innych oddziałów wojska koronnego z tego okresu. Ranglisty, z wyjątkiem jednej w postaci pojedynczej karty, mają postać bifoliów o zróżnicowanych wymiarach. Ranglista z 23 sierpnia 1758 r. ma wymiary 24x38 cm, z 7 maja 1767 r. 20x33 cm⁵⁹. Ranglisty z 6 maja 1767 r. i 26 lutego 1771 r. zawierają dane zawarte w tabelach wyrysowanych na całej szerokości arkusza, w trzech pozostałych tabelach zajmują szerokość karty tworzącej bifolium⁶⁰. Sztamlista odbiega od nich wyraźnie mniejszym formatem. Wszystkie mają zbliżone tytuły zamieszczone na pierwszej stronie blisko górnej krawędzi karty⁶¹. Mimo, że treść ranglist wpisana jest w tabele, to w przeciwieństwie do tabel i raportów o stanie osobowym RPBWK, różnią się one wyraźnie między sobą schematem i zawartością. Generalnie wszystkie ranglisty zawierają stały zestaw czterech kolumn, z których, nie licząc pierwszej, z numerem porządkowym, podane są informacje na temat szarży, imienia i przezwiska, liczby pobieranych porcji oraz daty otrzymania patentu. Treść pozostałych kolumn jest różna w poszczególnych zestawieniach. Najstarsza zachowana z nich, sporządzona 23 sierpnia 1758 r., zawiera informacje zgrupowane w pięciu kolumnach, w których oprócz standardowych informacji wspomnianych wyżej znajduje się informacja na temat tego, czy pobierane porcje pochodzą z kontyngentu przysługującego hetmanowi wlk kor., czyli szefowi regimentu. W rangliście z 12 kwietnia 1760 r., mającej sześciokolumnową postać, dodatkowe informacje dotyczą: daty przybycia do regimentu, początku służby w bieżącej randze zgodnie z patentem, miejsca pobytu. W rangliście sporządzonej 6 maja 1767 r. w Białymstoku dodatkowe informacje zamieszczone w ośmiokolumnowej tabeli, oprócz wspomnianych wyżej, dotyczą: liczby „nadregulaminowych” porcji oraz wskazania, czy dany oficer należy do grupy *supernumerarii*, czyli nadliczbowych. Trzykolumnowa tabela z 7 maja 1767 r. ma nieco odmienną postać, gdyż większość informacji w nią wpisanych, w pozostałych ranglistach rozbita między różne kolumny, zgromadzona jest w jednej kolumnie z danymi poszczególnych oficerów. Dwie pozostałe kolumny zawierają proveniencję porcji pobieranych przez poszczególnych oficerów i ich łączną sumę. Jako przykład można podać zestawienie porcji przysługujących gen. mjr. Bernardowi Pugetowi służącemu w RPBWK na etacie drugiego pułkownika. W sumie pobierał on 38,5 porcji, na które składały się: 20 porcji za służbę w sztabie, 12 porcji kapitańskich (był dowódcą jednej z kompanii regimentowej), 6,5 porcji na prowiantowy wóz z furierskim koniem. Ostatnia z zachowanych ranglist, opracowana 26 lutego 1771 r., odbiega wyraźnie treścią od pozostałych. Z wyjątkiem pierwszej kolumny, w której podano szarżę, imię i nazwisko oficera, w pozostałych siedmiu *de facto* przedstawiono przebieg kariery zawodowej, od dnia wstąpienia do regimentu, poprzez zdobywanie kolejnych stopni, od chorążego począwszy, skończywszy na pułkowniku. W momencie spisania ranglisty było ich dwóch. Wspomniany wcześniej Bernard de Pu-

⁵⁹ Tamże, plik 4, sygn. CXLVI/76; CXLVI/189.

⁶⁰ Tamże, sygn. CXLVI/189; CXLVI/217.

⁶¹ Na przykład „Rang Lista Ichm[ościów] w P[anó]w Sztabs i Ober Ooficerów Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej formowana w Białymstoku die 12ma Aprilis anno 1760”.

get oraz Felician Korytowski. Niekiedy pod tabelami znajdują się dodatkowe informacje o charakterze aneksów, z reguły dotyczące kwestii finansowych. Miejscem tworzenia ranglist był w przypadku czterech starszych Białostok, ostatniej Lwów. Ingresatorami ranglist były różne osoby, świadczy o tym dukt pisma, kaligrafia, rysunek tabel. Podpisy figurują na trzech z nich. Ranglistę z 1758 r. podpisał major Fryderyk August Aupsitz, listę z 1760 r. płk. Jan Klemm, a z 26 lutego 1771 r. płk. Felician Korytowski. Żaden z nich nie użył pieczęci sygnetowej.

Sztamlista kadetów RPBWK w garnizonie lwowskim opracowana 13 maja 1761 r. ma również postać tabelaryczną (11 kolumn) i zawiera takie informacje jak. imię i nazwisko, miejsce pochodzenia, wyznanie, stan społeczny, umiejętność pisania, data przybycia do regimentu, przydział kompanii. Podpisał ją mjr. M. Wiszowaty, dodatkowo uwierzytelniając dokument odciskiem pieczęci sygnetowej⁶².

c) Rachunki z dochodów i wydatków z egzakcji wielkopolskiej i retenty (plik 5)

Podstawą utrzymania wojska koronnego i litewskiego od 1717 r. były podatki wybierane bezpośrednio z majątności ziemskich, zobowiązanych do utrzymywania poszczególnych oddziałów. Poszczególne oddziały zobowiązane były do samodzielnego wybierania (egzakcji) należnych im kwot z określonych województw i ziem⁶³. Od 1751 r. RPBWK dokonywał egzakcji w województwie wielkopolskim, lubelskim, na Podolu a od 1752 r. w ziemi przemyskiej. Poglówne wybierano dwa razy w roku – do 15 marca (tzw. rata marcowa) i do 15 września (rata septembrowa)⁶⁴. Pododdziały egzakcyjne tworzone były z kilku, niekiedy kilkunastu a nawet więcej żołnierzy regimentu czy chorągwi pod dowództwem oficera. W przypadku RPBWK za szefostwa J.K. Branickiego najlicniejszy poddział egzakcyjny kierowany był zawsze do Wielkopolski. Długoletnim jego dowódcą, co najmniej od 1756 r., był płk. Walerian Węgiński. Oprócz niego skład pododdziału uzupełniał z reguły jeden porucznik, dwóch sierżantów, jeden kapral oraz 17 gemajnow⁶⁵. Mniej liczny był pododdział kierowany na egzakcję lubelską, tworzył go z reguły jeden kapitan, dwóch kaprali i sześciu gemajnow⁶⁶. Dłużej komenderującym tym pododdziałem byli kpt. Piotr Gomoliński, którego co najmniej w 1766 r. zastąpił kpt. Aleksander Lindsay. Najmniej liczny pododdział RPBWK wysyłany był na egzakcję do ziemi przemyskiej. Na przykład w kwietniu 1767 r. w jego skład wchodził jeden podchorąży i 4 gemajnow⁶⁷.

Jak wspomniano RPBWK wybierał należne mu kwoty głównie z podatków wielkopolskich, z powiatów gnieźnieńskiego, kcyńskiego, nakielskiego i pyzdrowskiego. W dokumentacji RPBWK zachowało się dziewięć sprawozdań obrazujących wpływy i wydatki z egzakcji w latach 1752-1761. Na pewno nie jest to dokumentacja zachowana w komplecie. Rachunki te opracowywane były bowiem co pół roku, z zestawieniami poboru za ratę lutową i sierpniową. Wszystkie ze wspomnianych dokumentów mają podobne tytuły, zbieżne z tym jaki nadano sprawozdaniu z 1 czerwca 1753 r. „Rachunek z egzakcji wielkopolskiej *de perceptis et expensis* za ratę augustową *in ordine* siedem-

⁶² Tamże, sygn. CXLVI/138.

⁶³ J. Wimmer, dz. cyt., s. 307.

⁶⁴ T. Ciesielski, *Armia*, s. 36.

⁶⁵ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 3, CXLVI/75.

⁶⁶ Tamże, sygn. CXLVI/53.

⁶⁷ Tamże, sygn. CXLVI/186.

dziesiątą drugą w roku 1752 tudzież z wybranych retentów, tak dawniejszych jako i w przeszłej racie pozostałych spisany w Białymstoku d[ie] 1ma Junii A[nno] 1753⁶⁸. Są to pojedyncze karty wielkości połowy arkusza, z treścią umieszczoną na jednej, niekiedy na obu stronach. Wymiary kart różnią się nieznacznie. Przykładowo rachunek z egzakcji z roku 1753 ma wymiary 21x24,3 cm, natomiast z roku 1759 22,5x36 cm⁶⁹.

Treść rachunków po części umieszczona jest w tabeli, po części ma układ kolumnowy. Tabela zawiera cztery rubryki, w których zawarto następujące informacje: nazwa powiatu, w którym dokonywano egzakcji z określeniem wysokości raty oraz zaległych zobowiązań, tzw. retent, wysokości dokonanej egzakcji wraz z retentami, pozostałych zaległości, suma kwot podanych w kolumnie drugiej i trzeciej, zbieżna z kwotą podaną w kolumnie pierwszej. Poniżej tabeli znajdowało się, niekiedy przenoszone na drugą stronę, zestawienie wydatków, dokonanych przez egzaktorów z wybranych na bieżąco sum i ewentualnych pieniędzy pozostałych z poprzednich egzakcji. Wśród wydatków z egzakcji największą kwotę przesyłano do komendy białostockiej, część pieniędzy przeznaczano na utrzymanie pododdziału dokonującego egzakcji, reszta była dysponowana według zaleceń J. K. Branickiego ewentualnie dowódcy regimentu. Tylko w przypadku dwóch rachunków można mieć pewność co do miejsca ich spisania, było to Gniezno i Białystok. Na pozostałych brak informacji na ten temat. Z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że rachunki w większości powstały w kancelarii kasy regimentowej w Białymstoku. Świadczą o tym informacje na temat miejsca i formy wydatkowania zebranych w czasie egzakcji pieniędzy⁷⁰. Rachunek gnieźnieński z 20 października 1752 r. podpisał porucznik J. L. Stetzkiewicz. Jego podpis figuruje również na rachunku z 1 czerwca 1753 r., pozostałe, począwszy od 1754 r. podpisywał kapitan, później obersztlejtant Walerian Węgierski. Dokumenty te nie są uwierzytelnione odciskiem pieczęci. Różny dukt pisma, jak i pewne zmiany zauważalne w rysunku tabel świadczą ewidentnie, że podpisujący je oficerowie nie sporządzali tej dokumentacji osobiście.

W dokumentacji RPBWK zachowały się trzy tzw. retenty, czyli zestawienia zaległości w spłacie określonych ustawowo kwot należnych regimentowi. Wszystkie powstały w trakcie egzakcji dokonywanych przez pododdział Waleriana Węgierskiego, na poczet regimentu, na terenie powiatu gnieźnieńskiego. Co ciekawe Węgierski zadanie to wykonywał w zasadzie nieprzerwanie od sierpnia 1753 r. do co najmniej lipca 1771 r. W skład podległego mu pododdziału początkowo wchodziło: chorąży, sierżant, kapral, 18 gemajnow. Od stycznia 1758 r. skład pododdziału uległ zmianie, chorążego zastąpił porucznik, doszedł również jeden sierżant. W późniejszym czasie okresowo liczba poruczników wzrosła również do dwóch a liczba gemajnow wahała się od 16 do 18 żołnierzy. Zachowane retenty mają postać jednostronicowo zapisanych kart powstałych poprzez sklejenie dwóch arkuszy papieru, wyróżniającego się grubością w porównaniu do papieru, jaki wykorzystywano w regimentie do sporządzania innej dokumentacji. Wymiary największej karty z retentami wynoszą 62,5 cm x 45 cm⁷¹. Ze względu na wielkość zestawień oraz fakt przesyłania ich do Białegostoku składane były na czworo.

⁶⁸ Tamże, plik 5, sygn. CXLVI/2.

⁶⁹ Tamże, sygn. CXLVI 2; CXLVI 99.

⁷⁰ Np. przekazania ich do kasy regimentowej w Białymstoku, oficerom regimentu stacjonującym w różnych miejscach, czy dokonanie zakupów na rzecz regimentu i dworu J.K. Branickiego.

⁷¹ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 5, Retenty do raty 87 lutowej 1760 r.

Zestawienia retent mają postać tabelaryczną. Wszystkie trzy tabele noszą podobne tytuły - „Retenta powiatu gnieźnieńskiego do wybierania inclusive do raty [...]”, zaś na odwrociu arkuszy znajdują się ich skrócone wersje - „Retenta powiatu gnieźnieńskiego do raty [...]”. Wszystkie trzy również zawierają zestawienia zaległości z poszczególnych majątności ziemskich powiatu gnieźnieńskiego z okresu kilku, a nawet kilkunastu lat (1749-1756, 1744-1757, 1748-1760), z podziałem na ratę zbieraną w lutym „februarjuszowa” i sierpniu „augustowa”. Poszczególne raty były numerowane, a kwoty w nich zapisywano w oddzielnych kolumnach (floreny/grosze). W przypadku dwóch sprawozdań poniżej tabel znajduje się w postaci listy wykaz retent wybranych w bieżącej racie. Wyjątkiem jest tabela za pobór raty lutowej w 1757 r.⁷² Tutaj zestawienie wybranych retent umieszczono na odwrociu karty, co wynikało z faktu, że tabela umieszczona na pierwszej stronie arkusza obejmowała praktycznie całą jej powierzchnię. Wszystkie trzy retenty zostały podpisane ręką W. Węgierskiego, w przypadku ostatniej podpis widnieje na obu stronach arkusza. Przy podpisach brak odcisku pieczęci. Wydaje się, że każda tabela z retentami została spisana inną ręką. Być może jedna z nich to ręką samego W. Węgierskiego.

d) Rozliczenia RPBWK z kontyngentu J.K. Branickiego jako h.w.k. i szefa regimentu (plik 7)

Istotnym elementem utrzymania płynności finansowej RPBWK było wsparcie ze strony jego szefa, czyli J. K. Branickiego. Polegało ono w dużej mierze na korzystaniu kasy regimentowej z dochodów przysługujących Branickiemu jako hetmanowi wielkiemu koronnemu, w ramach tzw. kontyngentu hetmańskiego. Składały się nań po części dochody z egzakcji regimentowych, po części z egzakcji hetmańskich, wybieranych w ziemi przemyskiej. W sumie w okresie półrocznym kontyngent ten wynosił 19310 fl. i 15 gr. W dokumentacji RPBWK zachowały się cztery takie zestawienia, z roku 1753, dwa z 1758 (brudnopis i czystopis) i z 1760. Mają one postać pojedynczych składek o podobnych wymiarach 23,5x38 cm. Wszystkie zwyczajowo mają podobny nagłówek w brzmieniu „Porachowanie z należącego kontyngentu JWW Jmć Panu Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu Cheffowi Dobrodziejowi za [tu podany okres jedna lub kilka rat] od Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej *ab ultima quietatione*”⁷³. Wszystkie mają postać niezbyt rozbudowanej, pięciokolumnowej tabeli. W pierwszej kolumnie podawano źródło dochodów, poniżej cel wydatków z podziałem na zwyczajne i „extra expensa”. W pozostałych czterech kolumnach zapisywano kwoty we florenach i groszach. Gros wydatkowanych sum z kontyngentu hetmańskiego szedł na płace dla żołnierzy regimentu, głównie sztabu i oficerów oraz kapeli regimentowej. Wśród „ekstra” wydatków znajdują się chociażby te na prezent w postaci pary pistoletów dla chana tatarskiego, kwerendę czy pocztę⁷⁴. Co ciekawe dokumenty te nie są podpisywane, natomiast znajdują się na nich zatwierdzenia wydatków przez samego Branickiego oraz pułkownika Klemma. Najprawdopodobniej miejscem ich powstania była regimentowa kasa w Białymstoku, a podstawą źródłową osobiste ordynanse Branickiego co do rozdysponowania przysługującego mu

⁷² AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 5, sygn.. CXLVI/51.

⁷³ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 7, sygn.. CXLVI/77.

⁷⁴ Tamże, plik 7, sygn. CXLVI/66, CXLVI/77.

kontyngentu. Często zresztą w „porachowaniach” znajdują się odwołania do zaleceń hetmana. Przykładem może być wypłacanie wynagrodzenia doktorowi Klementowi „Podług dyspozycji JW. JMCI Dobrodzieja raz na zawsze uczynionej [...]” w półroczej wysokości 2533 fl. i 10 gr.⁷⁵

e) Rachunki z dochodów i wydatków na RPBWK i II batalion (plik 9)

Kolejną serią dokumentacji wytwarzaną przez kancelarie regimentowe RPBWK były rachunki dochodów i wydatków zbiorczych całego regimentu oraz drugiego batalionu stacjonującego we Lwowie⁷⁶. Opracowywane były w półrocznych okresach tzw. ratach. „Februariuszowa” obejmowała okres od lutego do lipca włącznie, „augustowa” okres od sierpnia do końca stycznia roku następnego. Obie podserie rachunków nie zachowały się w komplecie. Zestawienia od całego regimentu obejmują z lukami okres od raty sierpniowej 1752 r. do raty lutowej 1761 r. W sumie jest to 15 rachunków. Zestawienia opracowywane na potrzeby rozliczenia batalionu lwowskiego, równie niekompletne, obejmują okres od raty sierpniowej 1751 r. do raty lutowej 1767 r., w sumie 19 rachunków, z których jeden obejmuje zestawienie za dwie raty – sierpniową 1752 r. i lutową roku 1753. Wszystkie zestawienia mają zbliżone tytuły – nagłówki, zaczynające się od zwrotu „Rachunek *de perceptis et expensis*” uzupełnionego o nazwę raty oraz regimentu bądź lwowskiego batalionu. Obie podserie rachunków sporządzone są na pojedynczych składkach utworzonych z arkusza standardowego formatu. Przykładowo rachunek z raty sierpniowej 1752 r. to składka o wymiarach 21x35 cm, a rachunki z raty lutowej 1767 r. 20,5x32,5 cm⁷⁷. Treścią wypełnione są z reguły trzy pierwsze strony, niekiedy również i czwarta. Zestawienia opracowywane dla całego regimentu wyraźnie różnią się od ich lwowskich odpowiedników. Głównym elementem treści jest pięciokolumnowa tabela. W kolumnie pierwszej podane są pozycje dochodów, poniżej, dużo liczniejsze, wydatków. W kolumnach drugiej i trzeciej podana wartość dochodów, oddzielnie we florenach i groszach. W tabeli czwartej i piątej te same dane w odniesieniu do wydatków. Wykazywane dochody pochodziły głównie z egzakcji. Wydatki grupowano w ramach kilku kategorii: lenungi (płace), beymundur (przymundurek) razem z medykamentami, kontyngent i gaża w tym konie, ekstra wydatki. Poniżej tabeli znajdował się ekstrakt z podaniem kwoty dochodów, wydatków i kwoty pozostałej. Niekiedy poniżej ekstraktu pojawiają się adnotacje na temat dochodów i wydatków nieuwzględnionych z różnych powodów w tabeli. Wszystkie rachunki podpisywane były przez płk. J. Klemma, odpowiedzialnego za regimentową kasę co najmniej w latach 1741-1761⁷⁸. Co ciekawe wszystkie rachunki składane przez Klemma kończy zwrot „Ten rachunek circa documenta weryfikowany”, pod którym znajdują się podpisy: chorążego radoskiego, gen. mjr. i komendanta twierdzy w Zamościu w jednej osobie Józefa Jankowskiego, płk. w RPBWK Józefa Komorowskiego oraz kpt. Fryderyka Kaufmanna służącego w Regimentcie Pieszym Najjaśniejszej Królowej. Adnotacja z podpisem wspomnianych osób jest przykładem kontroli finansowej w RPBWK zarządzanej w marcu 1762 r. przez J. K. Branickiego.

⁷⁵ Tamże, plik 7, Porachowanie kontyngentu w 1760 r.

⁷⁶ Wszystkie przywołane w tym podrozdziale akta przechowywane są w pliku 9.

⁷⁷ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 9, sygn. CXLV 4/139, CXLVI/194,

⁷⁸ Tamże, sygn. CXLVI/147, Brudnopis ordynansu J. K. Branickiego z 11 marca 1762 r.

Co istotne w jej trakcie rewizorzy mieli zapoznać się również z dokumentacją kasy regimentowej w okresie zarządzania nią przez gen. M. Kamińskiego⁷⁹.

Rachunki zawierające zestawienie dochodów i wydatków drugiego batalionu RPBWK stacjonującego we Lwowie mają również postać tabelaryczną. W ich przypadku tabela składa się z trzech kolumn. W pierwszej wylistowane zostały dochody (głównie z egzakcji - przemyskiej, podolskiej, węgierskiej plus wpłaty od indywidualnych osób), poniżej wydatki, z podziałem na zwyczajne (lenungi, klein mundur, konie furierskie, *medicamenta gelder* (lekarstwa i opieka lekarska, gaże) i nadzwyczajne (*extra expensa*). Wśród ciekawszych wydatków zaliczonych do grupy nadzwyczajnych warto wspomnieć: wyróżnienie pieczęci regimentowej, dwie wianienki słonych ryb, wypłata dla rodziny zmarłego sierżanta Branta, po którym pozostałe rzeczy sprzedano w Białymstoku, dla księdza kapelana za słuchanie spowiedzi wielkanocnej żołnierzy z ośmiu kompanii regimentowych i asystencję przy przysiędze regimentu⁸⁰. Rachunek kończyło zbiorcze zestawienie, pod którym podpisywał się oficer zarządzający kasą batalionową. W latach 1751-1753 był nim kapitan M. Wiszowaty, od raty sierpniowej 1753 r. rachunki podpisywał porucznik, później kapitan J. Stetzkiewicz. Co istotne przynajmniej do maja 1767 r. był on odpowiedzialny za kasę całego regimentu, po jego przenosinach do Lwowa. Najprawdopodobniej wtedy zapewne nastąpił powrót ingrosatora rachunków z okresu zarządzania kasą batalionu lwowskiego RPBWK przez kpt. M. Wiszowatego. Wskazuje na to staranność w rysowaniu tabeli oraz kaligraficzny dukt pisma. Większość rachunków podpisanych przez Stetzkiewicza ma niestaranny charakter zarówno w rysunku tabeli jak i chaotycznym dukcie pisma. Niewykluczone, że sporządzał je on osobiście, jego podpis przypomina w dużej mierze dukt pisma rachunków. Również sygnowanie przez niego rachunków nosi znamiona niedbałości w tym zakresie. Większość rachunków podpisywał on z przyjętym zwyczajem na końcu ich ostatniej strony, pod sumarycznym zestawieniem dochodów i wydatków. W dwóch przypadkach jednak odstąpił od tej zasady. Na rozliczeniu raty sierpniowej 1753 r.łożył podpis na dole strony pierwszej, a w przypadku rachunku z raty lutowej 1754 r. podsygnował każdą z czterech zapisanych stron⁸¹. Wszystkie wspomniane rachunki uwierzytelniano tylko i wyłącznie podpisem.

f) Pokwitowania za gaże, pieniądze na lenungi i klein mundur (plik 10)

Pokwitowania oficerów sztabowych i oberoficerów z odebranych gaż, pieniędzy na płace (lenungi) żołnierzy służących w kompaniach regimentowych i tzw. „mały mundur” (klein mundur) stanowią jedną z lepiej zachowanych serii dokumentacji wytwarzanej w RPBWK. Niestety zachowała się ona tylko do roku 1762. Powstawała systematycznie w półrocznych okresach, zgodnych z wybieranymi na potrzeby regimentu środkami finansowymi, wypłacanymi w systemie dwóch rat - lutowej i sierpniowej. Pokwitowania mają postać pojedynczych składek o zbliżonym wymiarze 20,5x34,5 cm.

Treść dokumentów z pokwitowaniami składa się z nagłówka, rozpoczynającego się od wyrazu „Kwity”, poniżej którego powielana jest formuła zaświadczenia o ode-

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ Tamże, sygn. CXLV 6; CXLVI 3; CXLVI/57.

⁸¹ Tamże, sygn. CXLV 6,

braniu należnych pieniędzy z kasy regimentowej. Przy każdym oświadczeniu z lewej strony podana jest kwota w zapisie cyfrowym, natomiast z prawej poniżej oświadczenia znajduje się podpis osoby kwitującej. Najkrótsza formuła pojawia się w pokwitowaniach gaży przez oficerów sztabowych i oberoficerów. Przykładem może być poświadczenie kpt. Jana de Lindsaya „Gażę moją należącą pro Ratha Februarii in A[nno] 1753 wynoszącą summę złotych pięćset dwadzieścia i dwa jako z rąk Jm Pana obersteljetnanta odebrałem zeznaję i z odebranej kwituję d. 28 maja 1753 r.”⁸². Stąd też na jednej stronie z reguły znajduje się kilka pokwitowań, od czterech do ośmiu. Pokwitowania pieniędzy na lenungi i kleinmundur mają dłuższą formułę, przy zachowaniu pozostałych elementów treści, to znaczy kwoty zapisanej cyframi i podpisu, stąd też na jednej stronie mieszczą się z reguły 3-4 pokwitowania.

g) Wydatki na umundurowanie i broń (plik 12)

Istotną część wydatków ponoszonych przez RPBWK stanowił zakup i naprawa mundurów, broni i sprzętu. Zasady ich finansowania były dosyć skomplikowane, a nadzór nad nimi rejestrację prowadziła kasa regimentowa⁸³. Zgodnie z obowiązującymi regulaminami co dwa lata należało wymienić wszystkim żołnierzom służącym w regimencie tzw. „wielki” mundur, a co rok „mały” mundur⁸⁴. W wydatkach na „mały” mundur ujmowano w razie potrzeby również koszty naprawy uszkodzonej broni, natomiast w wydatkach na „duży” mundur uwzględniano wydatki na zakup broni, prochu, amunicji itp. wyposażenia⁸⁵.

Tak jak większość dochodów i wydatków RPBWK rozliczana była w systemie rat – lutowej i sierpniowej – tak również zgodnie z nim realizowano wydatki na tzw. wielki mundur. W zachowanej dokumentacji po RPBWK znajdują się „specyfikacje” wydatków na wielki mundur, niekiedy uwzględniające również dodatkowe wyposażenie. W dokumentacji RPBWK zachowały się tylko cztery zestawienia dla całego regimentu z okresu 1753-1760 oraz jedno dla komendy lwowskiej z r. 1758 r. Wszystkie one mają postać pojedynczych składek, o wymiarach 20,5x34,5 cm⁸⁶. Wszystkie zestawienia noszą zbliżone tytuły do tego z roku 1753 – „Specyfikacja munduru wielkiego *cum requisitis* sprawionego *in februaryi* A[nno] 1753 dla R[egi]m[en]tu Pieszego Buławy W[ielkiej] Kor[onnej]”⁸⁷. Tak jak w większości zestawień finansowych wydatki na wielki mundur spisane są w postaci pięciokolumnowej tabeli. Pierwsza kolumna zawiera informację o celu zakupu ewentualnie usługi oraz przelicznikach tynfów na złote, cztery pozostałe przeznaczono na zapis kwoty wydatków. Co ciekawe na każdej z czterech stron specyfikacji wydatki podawane są w różnych systemach monetarnych⁸⁸. Wydatki były

⁸² Tamże, plik 10, Rachunki odbioru gaż oficerskich.

⁸³ K. Górski, *Historia piechoty polskiej*, Kraków 1893, s. 72-75.

⁸⁴ T. Ciesielski, *Armia*, s. 87. Na wielki mundur składały się m.in. surdut, kamizelka, spodnie, halsztuk, kapelusz, buty i trzewiki. Mały mundur obejmował: dwie pary kamaszy płóciennych, 3 pary trzewików (co osiem miesięcy jedna), dwie płócienne koszule, lniana podkoszulka, lniany kołnierz, halsztuk z krepki, para pończoch, zamszowe płudry (co dwa lata), mosiężne guziki do kamaszy, zameczek do halsztuka, wstążka do warkocza, zob. tamże, s. 448.

⁸⁵ Tamże, s. 88-89.

⁸⁶ Z wyjątkiem specyfikacji z roku 1760.

⁸⁷ AGAD, ARos., militaria, pudło 10, plik 12.

⁸⁸ Na stronie pierwszej wydatki zapisano w tynfach i groszach, na stronie drugiej w tynfach i groszach oraz złotych i groszach, na trzeciej w tynfach i groszach oraz florenach i groszach, w końcu na

zapisywane, przynajmniej po części, w oparciu o dostarczane do kasy regimentu dokumenty. Tak na przykład koszty wielkiego munduru dla komendy białostockiej zestawione były w oparciu o treść „dokumentu sub. Lit. A”, a dla komendy lwowskiej „sub Lit. B”. Osobno również wykazano wydatki na pododdziały RPBWK stacjonując w tym czasie w Gnieźnie i Lublinie. Wydatki obejmowały zarówno półprodukty jak i gotowe elementy munduru. Wśród zakupionych na potrzeby wielkiego munduru dla komendy białostockiej towarów znalazło się 1776,5 łokci sukna koloru słomianego i czerwonego z przeznaczeniem dla gemajnow, 139 łokci sukna koloru czerwonego, słomianego i zielonego dla sierzantów, 174 łokcie sukna koloru słomianego i czerwonego dla kaprali. Ponadto na potrzeby garnizonu białostockiego zakupiono 136 łokci zielonego sukna, 1016 łokci zielonej i czerwonej baji⁸⁹. W wydatkach na wielki mundur znalazła się także pozycja z opłacenia furmana transportującego zakupione towary do Warszawy. W sumie koszt wszystkich zakupów i wydatków na wielki mundur pierwszego batalionu i sztabu stacjonujących w Białymstoku z raty lutowej 1753 r. zamknął się kwotą 6631 tynfów i 20 gr. Wydatki na żołnierzy komendy lwowskiej oprócz zakupu sukna i baji spożytkowano na zakup 148 kapeluszy muszkieterskich i 21 unteroficerskich oraz 238 par pończoch. W sumie wydatki na wielki mundur w komendzie lwowskiej wyniosły 6376 tynfów i 5 gr. Wyraźnie niższe były wydatki na żołnierzy RPBWK stacjonujących w tym czasie w Gnieźnie i Lublinie, odpowiednio było to 800 tynfów i 20 gr. oraz 308 tynfów i 20 gr. Osobną kategorią były wydatki na sześciu hoboistów. Wśród zakupów na wielki mundur w 1753 r. znalazły się również kokardy i kordony na kapelusze i czapki, pasamon, czarne wstęgi na harcapy, białe tasiemki, blacha na czapki grenadierskie, płótno, papier klejony i rogi pod te czapki, blacha do patrontaszy, guziki – wielkie i małe, trzy rodzaje galonów, płótno pod mundury i inne. Łączny koszt wydatków na wielki mundur RPBWK wyniósł z raty lutowej 1753 r. 29 500 fl. i 2/3 gr. Co ciekawe ostatnia pozycja specyfikacji, robocizna w wysokości 15 fl. i 6 gr dla rzemieślników za wykonanie trzech czapek i trzech oficerskich patrontaszy grenadierskich, została dopisana na pewno w późniejszym czasie. Świadczy o tym inny dukt pisma, aniżeli ten jakim spisano całe zestawienie. Z wyjątkiem specyfikacji z 1753 r. wszystkie pozostałe podpisane zostały przez ówczesnego szefa kasy RPBWK płk. Klemma.

Dokumentację RPBWK obrazującą wydatki na mundur i inne związane z nim rekwizyty uzupełniają kilka rozliczeń z kasą regimentową cywilnych kontrahentów dostarczających produkty oraz oficerów regimentu, którzy dokonywali zakupów na jego potrzeby⁹⁰. Większość z nich powstała na pewno w kasie regimentowej, o czym świadczy ta sama ręka pisarza oraz podpis zatwierdzający wydatki dokonany przez płk. J. Klemma.

Dokumentacja obrazująca naprawę broni, innego osobistego wyposażenia i ich zakupy dla żołnierzy RPBWK zachowała się również w niewielkiej liczbie. Większość z nich, 12 dokumentów z lat 1754-1760, to zestawienia („registry”) kosztów reparacji broni palnej, flint, będącej na wyposażeniu żołnierzy kompanii

czwartej tylko we florenach i groszach, zob. tamże.

⁸⁹ Baja – miękka tkanina bawelnianna, przypominająca flanelę.

⁹⁰ Tutaj między innymi znajduje się wydatki na zakup namiotów z 1752 r. oraz kontrakt na wykonanie pończoch dla żołnierzy RPBWK z 1758 r.

RPBWK stacjonujących w Białymstoku przez białostockiego rusznikarza Antoniego Zöllnera. Trzy zestawienia sporządzono w języku niemieckim. Wszystkie rejestry mają postać pojedynczych kart lub składek o wymiarach 20,5x34,5 cm. Mają one postać pięciokolumnowych, niekiedy sześciokolumnowych tabel, o wyraźnym rysunku⁹¹. Dwie pierwsze kolumny wypełniają nr broni i szczegółowy opis wykonanej pracy⁹². Trzy, ewentualnie cztery, pozostałe przeznaczone do wpisania kosztów usługi podawanej w tynfach szóstakach, groszach, półszóstakach i trojakach. Większość zestawień kosztów reparacji broni przez białostockiego rusznikarza zawiera na końcu adnotacje oficerów regimentu z własnoręcznym podpisem, którzy w ten sposób kwitowali pobór pieniędzy z kasy regimentowej na opłacenie wykonanej pracy.

Oprócz wspomnianych zestawień w dokumentacji RPBWK obrazującej stan jego uzbrojenia i wyposażenia znajdują się dwa rejestry prac wykonanych na potrzeby regimentu przez jednego z jego żołnierzy – gemajna Józefa Wolskiego. Wolski, zapewne przyuczony do zawodu mosiężnika, 20 marca 1760 r. podpisał kontrakt z por. Aleksandrem Patzem na reparację broni, głównie pałaszy, na potrzeby kompanii płk. J. Klemma⁹³. W późniejszym czasie wykonywał tego rodzaju prace jeszcze kilkakrotnie, o czym świadczą wspomniane rejestry i rozliczenia regimentu z mosiężnikiem⁹⁴.

Jedynym dokumentem w tej serii mówiącym o kosztach reparacji broni na potrzeby wszystkich czterech kompanii RPBWK stacjonujących w Białymstoku jest „specyfikacja” z 15 marca 1762 r. spisana zresztą w oparciu o dokumentację omówioną powyżej⁹⁵.

h) Akta prawno-sądowe (plik 15)

Dokumentacja RPBWK odzwierciedlająca organizację i działanie wojskowego wymiaru sprawiedliwości ogranicza się zasadniczo do akt inkwizycji, czyli śledztw w kilku sprawach z udziałem żołnierzy regimentu. Pod względem postaci fizycznej odbiegają od reszty zachowanej dokumentacji. Są to bowiem kilkustronicowe luźne bądź zszyte składki o wymiarach mniej więcej 20,5x34,5 cm. W dużej mierze są one zbliżone do urzędowych ekstraktów wydawanych np. z ksiąg grodzkich czy ziemskich. Ich właściwa treść poprzedzona jest bowiem nagłówkiem z informacją o miejscu i czasie inkwizycji. Jego umiejscowienie w górnej prawej części na pierwszej stronie jest ewidentnym nawiązaniem do praktyki kancelarii urzędowych w zakresie wystawiania urzędowych kopii. Następnie opisane są okoliczności przeprowadzenia inkwizycji oraz skład sądu a następnie jej przebieg w formie pytań

⁹¹ Wyjątkiem jest rejestr reparacji broni dla kompanii oberstl. W. Węgierskiego z 21.06.1760 r. Brak na nim wyrysowanej tabeli, a dukt pisma jest pośpieszny i niekaligraficzny, zob. AGAD, ARos, militaria, pudło 10, plik 12, s. 72.

⁹² Na przykład w zestawieniu reparacji broni dla kompanii gen. mjr. de Pugeta z 3 maja 1760 r. pod pozycją nr 38 zapisano „Walec i spust sporządził, antabkę mosiężną w trzech miejscach lutował, grajcar na stempel napasował, śrubkę nową do antabki”. Ta naprawa została wyceniona na jednego tynfa i jednego szóstaka, zob. tamże, s. 68.

⁹³ Tamże, s. 71.

⁹⁴ Tamże, s. 74-75.

⁹⁵ Tamże, s. 76.

i odpowiedzi świadków, oskarżonych i oskarżycieli. Z wyjątkiem jednej wszystkie pozostałe inkwizycje są podpisane i uwierzytelnione odciskami pieczęci sygnetowych oficerów biorących w nich udział⁹⁶.

Do tej serii dokumentacji można zaliczyć również kopie wypisów z ksiąg grodzkich lwowskich dotyczących czynności prawnych w sprawach między RPBWK a osobami cywilnymi o nadużycia regimentu w czasie stacjonowania we Lwowie.

Podsumowanie

Przechodząc do omówienia wartości źródłowej dokumentacji RPBWK należy stwierdzić, że wykracza ona daleko poza obszar badań nad wojskiem i wojskowością XVIII w. Co więcej, nawet w tym podstawowym zakresie nie została ona, podobnie jak dokumentacja innych oddziałów wojskowych epoki saskiej i stanisławowskiej, poddana szczegółowej analizie, o czym może świadczyć brak monografii poświęconych poszczególnym oddziałom. W dokumentacji RPBWK najwięcej informacji znaleźć można na temat stanu osobowego i jego zmian, zarówno w odniesieniu do całego regimentu jak i poszczególnych pododdziałów. Szczególnie interesujące mogą być tutaj informacje na temat rozlokowania regimentu, urlopów, często nadużywanych przez żołnierzy, w końcu zjawiska dezercji. Dokumentacja regimentu stanowi również pierwszorzędne źródło do badań nad jego stanem finansowym, szczególnie w zakresie dochodów i wydatków w kontekście pojedynczych żołnierzy, pododdziałów, w końcu całego regimentu. Szczególnie interesujące wydają się informacje na temat zależności między dochodami z tzw. kontyngentu hetmańskiego a kasą regimentową. Można je bowiem badać również w obszarze polityki personalnej prowadzonej przez Jana Klemensa Branickiego w regimencie. Szczegółowej analizie można poddać zjawisko sprzedaży – kupna szarż, a przede wszystkim tzw. porcji, przysługujących regulaminowi poszczególnym żołnierzom. Proceder ten w dużym stopniu wpływał na osłabienie stanu osobowego i dyscypliny w regimencie. Był on zresztą mocno rozpowszechniony w całym wojsku koronnym i litewskim. Oczywiście bardzo cennymi źródłowo aktami są zestawienia obrazujące stan umundurowania i uzbrojenia, a także wydatków na nie. Tutaj, co prawda incydentalnie, znaleźć można informacje na temat kupców i rzemieślników, z którymi regiment zawierał kontrakty dotyczące kupna bądź naprawy sprzętu i mundurów. W różnych seriach akt regimentu zachowało się wiele informacji, jakie można wykorzystać w badaniach genealogicznych i biograficznych. Dokumentacja regimentu jest fantastycznym źródłem do odtworzenia karier służących w nim żołnierzy, głównie, ale nie tylko tych służących w sztabie i oficerów. Wiele cennych informacji znaleźć można w obszarze sfragistyki, metrologii, paleografii, dyplomatyki. Nie można w końcu zapomnieć o dużej wartości dokumentacji RPBWK w zakresie badań nad staropolskim językiem, obyczajowością, komunikacją społeczną czy kulturą materialną nie tylko związaną ze sferą wojska i wojskowości.

⁹⁶ Odcisków pieczętnych zabrakło na inkwizycji i dekreście w sprawie sporu między Janem Wyszwińskim i Janem Czarnieckim żołnierzami RPBWK. Inkwizycja miała miejsce we Lwowie 14.04.1767 r. Najprawdopodobniej na dokumencie tym nie pojawiły się odciski pieczęci członków sądu, gdyż jego wyrok został unieważniony, na polecenie J. K. Branickiego, przez płk. F. Korytowskiego komendanta RPBWK, tamże, plik 15.

REFERENCES

Sources:**AGAD w Warszawie:**

Archiwum Roskie, korespondencja: sygn. 2/87, mjr. A. Auspitz do J.K. Branickiego; sygn. 9/40, płk. J. Klemm do J.K. Branickiego; sygn. 10/1, płk. F. Korytowski do J.K. Branickiego. Archiwum Roskie, militaria: pudło 6, Regiment Pieszy Najjaśniejszej Królowej; pudło 10, Regiment Pieszy Buławy Wielkiej Koronnej, plik - 1, 3, 5, 7, 9, 12, 15.

Archiwum Roskie, prywatno-majątkowe, sygn. 51, XCVIII, 1/27a.

Metryka Koronna, Sigillata, sygn. 28.

Printed sources:

Na schyłku dni Rzeczypospolitej. Kartki z pamiętnika Michała Starzeńskiego (1757-1795), wyd. H. Mościcki, Warszawa 1914.

Studies:

Antoniuk A., *Garnizon białostocki w XVIII w.*, „Rocznik Białostocki” t. 8, 1968, s. 424-425.

Ciesielski T., *Armia koronna w czasach Augusta III*, Warszawa 2009.

Ciesielski T., *Pióra w służbie buławy. O kancelariach i archiwaliach hetmańskich w XVIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” t. 70, 2018, z. 2, s. 213-247.

Dyplomatyka staropolska, pod red. M. Jurka, Warszawa 2015.

Gembarzewski B., *Rodowody pułków polskich i równorzędnych oddziałów od r. 1717 do r. 1831*, Warszawa 1925.

Gołoś P., *Dokumentacja Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej Jana Klemensa Branickiego w zasobie AGAD w Warszawie*, Toruń 2015, mps, Archiwum Prac Dyplomowych UMK w Toruniu, niepublikowane.

Górski K., *Historia piechoty polskiej*, Kraków 1893.

Robótka H., *Wprowadzenie do archiwistyki*, Toruń 2003.

Ryszewski B., *Problemy i metody badawcze archiwistyki*, Toruń 1985.

Sowa J.J., *Pióra w służbie buławy. Jeszcze raz o kancelarii i archiwum hetmańskim Stanisława Jabłonowskiego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” t. 70, 2018, z. 2, s. 195-212.

Stańczyk A., *Regiment Pieszy Buławy Wielkiej Koronnej w latach 1751-1771*, Toruń 2014, mps, Archiwum Prac Dyplomowych UMK w Toruniu.

Stojanowski J., *Akta Rady Nieustającej (1775-1788)*, „Archeion” t. 4, 1928, s. 54-89.

Syta K., *Archiwa hetmanów koronnych*, Toruń 1997, mps, Archiwum Prac Dyplomowych UMK w Toruniu.

Syta K., *Archiwa hetmanów koronnych. Pojęcie, charakter i typologia dokumentacji*, „Archiwa-Kancelarie-Zbiory” nr 2(4) 2011, s. 63-106.

Syta K., *Materiały do przewodnika po archiwaliach hetmanów koronnych w zasobach archiwalnych i zbiorach bibliotecznych*, „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 3(5), 2012, s. 109-182.

Syta K., *Skład osobowy sztabu Regimentu Pieszego Buławy Wielkiej Koronnej w latach 1751-1771*, [w:] *Piśmiennictwo: opisywanie i interpretacja źródeł: studia ofiarowane profesorowi Januszowi Tandeckiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. R. Skowrońska, K. Kopiński, H. Flachenecker, Toruń, Würzburg, 2020, s. 245-279.

Tomczaka A., *Zarys dziejów archiwów polskich i ich współczesna organizacja*, [w:] H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989.

Wimmer J., *Historia piechoty polskiej do roku 1864*, Warszawa 1978.

